

А.В. Гречко, к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Я.Г. Прокопенко, студентка, кафедра економіки і підприємництва, факультет менеджменту та маркетингу, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ФІКТИВНОГО БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

А.В. Гречко, к.э.н доцент кафедры экономики и предпринимательства, национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

Я.Г. Прокопенко, студентка кафедра экономики и предпринимательства, факультет менеджмента и маркетинга, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

ПУТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ФИКТИВНОГО БАНКРУТСТВА В УКРАИНЕ

A. Grechko, PhD of Economic sciences, associated professor of Economics of enterprise Department, National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

Y. Prokopenko, student, Economics of enterprise Department, Faculty of Management and Marketing, National Technical University of Ukraine "Kyiv polytechnic institute"

WAYS OF PREVENTING FICTITIOUS BANKRUPTCY IN UKRAINE

Стаття присвячена розробці теоретико-методичних засад запобігання банкрутству вітчизняних підприємств та розробці практичних рекомендацій щодо уникнення фіктивного банкрутства. В основі даного дослідження лежить аналіз понять «банкрутство» та «фіктивне банкрутство», його причин та розробка заходів з уникнення фіктивного банкрутства вітчизняних підприємств. Об'єктом дослідження є процес банкрутства підприємства та виявлення резервів необхідних для недопущення настання даного явища, предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних підходів до розробки заходів по запобіганню банкрутства. Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Основна увага авторів була приділена дослідженню законодавчої бази, зокрема Закону України «Про відновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом». При проведенні даного дослідження був використаний аналітичний метод, за допомогою якого проводився аналіз заходів по запобіганню банкрутства підприємств та досліджувалася сутність категорій «банкрутство» та «фіктивне банкрутство». На основі методу наукової абстракції було встановлено перелік окремих основних причин, які здані призводити підприємства до стану банкрутства. Крім цього автором був використаний системний підхід та статистичний метод. Також в процесі вивчення питання фіктивного банкрутства підприємства був використаний історичний підхід для аналізу причин виникнення даного явища. В роботі досліджено економічну сутність поняття «банкрутство», як однієї з основних фінансових категорій, яка відображає фінансово-економічний стан господарюючого суб'єкту. Практичне значення роботи полягає у наданні рекомендацій по зниженню кількості випадків фіктивного банкрутства в Україні. Автором здійснено систематизацію і узагальнення шляхів запобігання фіктивному банкрутству, а саме: захист прав кредиторів, скорочення тривалості процедур банкрутства, надання права боржникам на отримання позик, розширення повноважень державних органів. Визначено, що важливу роль в підвищенні процесі запобігання саме фіктивному банкрутству відіграє більш жорстке регулювання даного процесу. На основі проведеного дослідження, надано ряд практичних рекомендацій по запобіганню фіктивного банкрутства підприємств. Таким чином, стаття має практичне значення для підприємств України.

Статья посвящена разработке теоретико-методических основ предотвращения банкротства отечественных предприятий и разработке практических рекомендаций по предотвращению фиктивного банкротства. В основе данного исследования лежит анализ понятий «банкротство» и «фиктивное банкротство», его причин и разработка мероприятий по предотвращению фиктивного банкротства отечественных предприятий. Объектом исследования является процесс банкротства предприятия и выявление резервов необходимых для недопущения наступления данного явления, предметом исследования является совокупность теоретических, методических и практических подходов к разработке мер по предотвращению банкротства. Теоретико-методологическую основу исследования составляют труды ведущих отечественных и зарубежных ученых. Основное внимание авторов было уделено исследованию законодательной базы, в частности Закона Украины «О восстановлении платежеспособности предприятия или признании его банкротом». При проведении данного исследования был использован аналитический метод, с помощью которого проводился анализ мероприятий по предотвращению банкротства предприятий и исследовалась сущность категорий «банкротство» и «фиктивное банкротство». На основе метода научной абстракции был установлен перечень отдельных основных причин, которые способны приводить предприятия до состояния банкротства. Кроме этого автором был использован системный подход и статистический метод. Также в процессе изучения вопроса фиктивного банкротства предприятия был использован исторический подход для анализа причин возникновения данного явления. В работе исследовано экономическую сущность понятия «банкротство», как одной из основных финансовых категорий, которая отражает финансово-экономическое положение хозяйствующего субъекта. Практическое значение работы состоит в предоставлении рекомендаций по снижению количества случаев фиктивного банкротства в Украине. Автором осуществлена систематизация и обобщение путей предотвращения фиктивного банкротства, а именно: защита прав кредиторов, сокращение продолжительности процедур банкротства, предоставление права должникам на получение займов, расширение полномочий государственных органов. Определено, что важную роль в повышении процесса предотвращения именно фиктивного банкротства играет более жесткое регулирование данного процесса. На основе проведенного исследования, предоставлен ряд практических рекомендаций по предотвращению фиктивного банкротства предприятий. Таким образом, статья имеет практическое значение для предприятий Украины.

The article is devoted to development of theoretical and methodological foundations bankruptcy prevention of domestic enterprises and develop practical recommendations to avoid fraudulent bankruptcy. At the heart of this research is the analysis of the concepts of "bankruptcy" and "fictitious bankruptcy," its causes and development of measures to avoid the fraudulent bankruptcy of domestic enterprises. The object of the research is the process of bankruptcy and identify the necessary provisions to prevent the occurrence of this phenomenon, the subject of study is the set of theoretical, methodological and practical approaches to developing measures to prevent bankruptcy. Theoretical and methodological basis of research work leading up domestic and foreign scientists. The main attention is given to research of the authors was the legislation, including the Law of Ukraine "On restoration of solvency or bankruptcy." In the study conducted was used analytical method by which the analysis carried out measures to prevent bankruptcy and investigated the nature categories of "bankruptcy" and "fictitious bankruptcy." Based on the method of abstraction was set for some major causes that put lead the company to bankruptcy. In addition, the author has been used a systematic approach and a statistical method. Also in the process of studying the issue of fictitious bankruptcy historical approach was used to analyze the causes of this phenomenon. In this work the economic substance of the term "bankruptcy" as one of the key financial categories that reflect the financial and economic situation of the entity. The practical significance of the work lies in providing recommendations to reduce the incidence of fraudulent bankruptcy in Ukraine. The author made systematization and generalization ways of preventing fraudulent bankruptcy, namely the protection of creditors' rights, the reduction of the bankruptcy proceedings, debtors the right to obtain loans, empowering public authorities. Determined that an important role in improving the process of preventing fraudulent bankruptcy it plays a more strict regulation of the process. Based on the research provided a number of practical recommendations for the prevention of fraudulent bankruptcy. Thus, the article is of practical importance for Ukraine.

Ключові слова: банкрутство, банкрут, платоспроможність, неплатоспроможність, ліквідація, санація, кредитор, боржник.

Ключевые слова: банкротство, банкрот, платежеспособность, неплатежеспособность, ликвидация, санация, кредитор, должник.

Keywords: bankruptcy, bankrupt, solvency, insolvency, liquidation, reorganization, creditor, debtor.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні банкрутство підприємств в Україні стало розповсюдженим явищем. Загострення політичної ситуації, значний рівень інфляції, нестабільність банківської системи, фінансового та валютного ринків роблять підприємства більш чутливими до загроз які виникають у зовнішньому середовищі їх господарювання. Така ситуація провокує збільшення кількості кризових явищ на підприємствах, що в свою чергу, призводить до їх банкрутства та ліквідації. Поряд з цим, недосконалість державної політики в сфері оподаткування, підтримки конкурентного середовища тощо і державного регулювання підприємницької діяльності призводить до зростання чисельності фіктивного банкрутства. Саме тому, питання пошуку і розробки заходів по запобіганню фіктивного банкрутства є особливо актуальною на сьогоднішній день і потребує проведення ґрунтовних досліджень в даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженням питань банкрутства займалися досить багато науковців, зокрема: І. Бланк [1], О. Терещенко [2], О. Базілінська [3], В. Подольська [4], Н. Шморгун [5], О. Проскура [6], В. Мартиненко [7]. Більшість вчених займаються розробкою та застосуванням методик діагностики фінансової кризи на підприємстві. Однак, зважаючи на сучасні реалії в аспекті банкрутства підприємств, можна зробити висновок, що питання фіктивного банкрутства потребує подальшого дослідження та доопрацювання з метою розробки шляхів його запобігання.

Постановка завдання. Метою даної статті є розробка рекомендацій щодо запобігання банкрутства підприємств, зокрема, фіктивного.

Відповідно до зазначеної мети, в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- досліджено теоретичні основи банкрутства;
- здійснено аналіз законодавчої бази;
- запропоновано заходи стосовно реформування системи уникнення фіктивного банкрутства та виходу зі стану фактичного банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Банкрутство – це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його господарської діяльності, внаслідок якої воно не може задовільнити в установлені строки вимоги, що пред'явлено зі сторони кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом [8]. Згідно Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» банкрутством є визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [9].

Одними з найпоширеніших злочинів на підприємствах є такі, що пов'язані з банкрутством. Негативний вплив такого явища відображається на всіх контрагентах такого підприємства – від рівня працівників та партнерів до рівня держави.

Сутність поняття «фіктивне банкрутство» розглядається у нормативних та законодавчих актах України. Зокрема, Кримінальний кодекс України [10] визначає фіктивне банкрутство як завідомо неправдиву офіційну заяву громадянина-засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина-суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань

перед бюджетом. Господарський кодекс [11] визнає дане поняття як завідомо неправдиву заяву суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Ще одне визначення фіктивного банкрутства надано в Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства [12] – це завідомо неправдива офіційна заява громадянина-засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина-суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом.

Таким чином, узагальнивши визначення сутності поняття фіктивного банкрутства на рівні законодавства, можна визначити, що фіктивне банкрутство – це завідомо неправдива офіційна заява про фактичну неплатоспроможність підприємства та його неспроможність виконати зобов'язання перед кредиторами та інвесторами, а також зміст такої заяви не відповідає дійсному фактичному економічному стану суб'єкта господарювання.

Для порівняння, в Росії, згідно чинного законодавства [13] банкрутом може бути визнане в двох випадках: по-перше, у разі подання боржником до суду заяви про банкрутство, по-друге, у разі добровільного оголошення боржником про своє банкрутство, якому передують звернення до кредиторів для отримання від них згоди на добровільну ліквідацію.

Зважаючи на негативність такого явища як фіктивне банкрутство, Україна втрачає свою інвестиційну привабливість ведення бізнесу. За критерієм врегулювання неплатоспроможності Україна в 2012 році посіла 156 місце, в 2013 – 157 місце, в 2014 – 162 серед 189 країн світу. Однак, у 2015 році вдалося покращити свою привабливість і Україна зайняла 142-е місце в рейтингу Doing Business.

В процесі детального аналізу питання щодо зростаючої тенденції зникнення підприємств з ринку було виявлено наступні причини банкрутства [8]:

- істотне порушення фінансової сталості підприємства у випадку перевищення зобов'язань над активами;

- значна незбалансованість від'ємного і додатного грошових потоків;

- тривала неплатоспроможність підприємства, що викликана низькою ліквідністю його активів.

В сучасних умовах, багато підприємств використовують процес фіктивного банкрутства з метою: зміни системи оподаткування, невиклати по зобов'язанням, списання боргів. Відповідно до слів практиків, кримінальні справи, пов'язані з фіктивним банкрутством, порушуються тоді, коли зачіпають інтереси держави. У той же час практично немає справ, що підпадають під ст. “Фіктивне банкрутство”, де мало б місце порушення приватновласницьких інтересів. У цьому разі порушувати кримінальну справу не обов'язок, а право правоохоронних органів. Проблема в тому, що справи про фіктивне банкрутство важко розслідувати, і тому відсутня зацікавленість у їх порушенні. Крім того, діє презумпція чистого банкрутства. Ускладнює введення справи і те, що арбітражні керуючі не зацікавлені у встановленні фактів фіктивного банкрутства, вони опікуються самим банкрутством а, також, відсутність спеціалістів у даній сфері (зокрема суддів) [14].

Можливість здійснення даного процесу пояснюється ліберальними критеріями діагностики неплатоспроможності підприємства та залученням до процесу збанкрутування підставних кредиторів.

На практиці найчастіше буває, що залишки майна підприємства-банкрута за допомогою деяких махінацій та тінювих схем “виводяться” із кризового підприємства в нове ще до процедури банкрутства. У результаті виходить така ситуація: підприємство, що має борг, закривають, а його майно успішно працює на новому підприємстві. В той же час, кредиторам надають документ про неможливість задоволення вимог у зв'язку з відсутністю майна. В кінцевому підсумку вони можуть лише списати дебіторську заборгованість з балансу за рахунок валових доходів. При цьому керівники боржника, як правило, не несуть жодної відповідальності. Ще однією проблемою є те, що банкрутство в Україні найчастіше використовується не для отримання кредиторами своїх боргів, а для отримання контролю над підприємством та перерозподілу власності.

Банкрутство давно стало одним із методів тіншової приватизації, оскільки відбувається маніпуляція підприємствами з метою власного збагачення [14].

Тому, для уникнення процедури фіктивного банкрутства необхідно провести низку заходів, зокрема: аналіз значень та динаміки коефіцієнтів, що характеризують платоспроможність боржника, розрахованих за досліджуваний та попередні періоди. У разі встановлення на першому етапі істотного погіршення значень 2 і більше коефіцієнтів проводиться дослідження угод боржника і дій органів управління боржника за досліджуваний період, які могли бути причиною такого погіршення.

Проаналізувавши Закон України «Про відновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом» [9], можна застосувати такі заходи щодо зменшення кількості випадків фіктивного банкрутства:

1. Надати кредиторам можливість попереднього узгодження великих угод щодо майна боржника. Даний захід можна реалізувати створенням баз даних для інформаційної обізнаності кредиторів з фінансовим станом підприємств. Також надасть змогу кредиторам мати вплив в процесі вибору органу, відповідального за продаж майна.

2. Забезпечити погашення кредиторських вимог у більш стислий проміжок часу, що призведе до підвищення результативності процедур банкрутства та збільшення відсотка погашення вимог кредиторів. За рахунок раціонального упорядкування алгоритму завдань, що мають виконуватися в рамках процедури розпорядження майном, видається можливим скоротити цей строк вдвічі (наразі, згідно чинного законодавства, строк становить 6 місяців). Основним резервом скорочення часу є реформування нераціонального механізму виявлення кредиторів та інвесторів.

3. Створити умови щодо отримання позик від банків неплатоспроможними боржниками для фінансування своїх поточних витрат або оздоровлення фінансово-господарського становища.

4. Сформулювати повноваження державного апарату з питань банкрутства, вдосконалити порядок контролю за діяльністю арбітражних керуючих, врегулювати питання оподаткування банкрутів, забезпечити прозорість реалізації майна боржників у процедурах банкрутства, встановити вимоги та межі відповідальності організаторів аукціонів з продажу такого майна (оскільки в чинному Законі питання врегульовані недостатньо чітко).

5. Передбачити адміністративну відповідальність за свідомо неправдиве оголошення суб'єкта господарської діяльності банкрутом.

Проаналізувавши запропоновані заходи, визначити ефективність конкретного неможливо, їх слід застосовувати в комплексі для підвищення позитивного ефекту.

Застосувавши запропоновані заходи, можна отримати такі наслідки: підвищити легальність процедури банкрутства, підвищити роль кредиторів та створити сприятливі умови для виходу зі стану «підприємства-банкрута».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В даній статті досліджено шляхи запобігання фіктивного банкрутства в Україні.

Результати дослідження дозволяють дійти висновку, що питання фіктивного банкрутства є недостатньо дослідженими і це є причиною низького рейтингу України щодо привабливості ведення бізнесу та веде за собою негативні соціально-економічні наслідки.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що виконання запропонованих у статті заходів щодо запобігання фіктивного банкрутства дозволить підвищити легальність процедури банкрутства, зміцнити роль кредиторів, надасть можливість виходу зі стану «підприємства-банкрута».

Список літератури

1. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр: Эльга, 2004. – 720 с.
2. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навчальний посібник. – К.:КНЕУ, 2000. – 410 с.
3. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О.Я. Базилінська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с.
4. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В.О. Подольська, О.В. Яріш – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
5. Шморгун Н.П. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Н.П. Шморгун, І.В. Головка – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.
6. Проскура О.Ю. Антикризове управління підприємством. Дис. канд. екон. наук. – Харків, 2002.
7. Мартиненко В.П. Запобігання банкрутства підприємств громадського харчування [Електронний ресурс]: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.07.05 / Мартиненко Василь Петрович ; Харківська держ. академія технології та організації харчування. – Х., 1999. – 19с. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
8. Король В.А. Фінанси підприємств: навчальний посібник [Електронний ресурс] / В.А. Король. – Режим доступу: www.pulib.if.ua .
9. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Відомості ВРУ:- редакція від 06.06.2015 року. – [електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
10. Кримінальний Кодекс України. Відомості ВРУ:-К.: редакція від 12.08.2015 року. – [електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
11. Господарський Кодекс України. Відомості ВРУ:-К.: редакція від 20.09.2015 року. – [електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
12. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства, затверджені Наказом Міністерства економіки України. – 19.01.2006 року. №14 – [електронний ресурс] – Режим доступу: www.uazakon.com.
13. Уголовный кодекс РФ. Ведомости ГД:-М.: редакция от 13.07.2015 года. – [електронний ресурс] – Режим доступу: www.uk-rf.com.
14. Тарканій Ю.М. «Фіктивне банкрутство» та «Доведення до банкрутства»: проблеми вітчизняного законодавства та зарубіжний досвід (кримінально-правовий аспект). // Право. – 2007. – №5. – с. 42-49.

References

1. Blank I.A. (2004), *Finansovaja strategija predprijatija* [The financial strategy of the enterprise], Nika Center: Elga, Russia/
2. Tereschenko A.A. (2000), *Finansova sanatsiia ta bankrutstvo pidprijemstv* [Financial reorganization and bankruptcy], Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
3. Bazilinska O. Ya. (2009), *Finansovyj analiz: teoriia ta praktyka* [Financial Analysis: Theory and Practice], TSUL, Kyiv, Ukraine.
4. Podolska V. A. (2007), *Finansovyj analiz* [Financial Analysis], Centre textbooks, Kyiv, Ukraine.
5. Shmorgun N. P. (2006), *Finansovyj analiz* [Financial Analysis], TSNL, Kyiv, Ukraine.
6. Proskura O.(2002), “Crisis management”. Abstract of Candidate economical. Science dissertation, Kharkiv, Ukraine.
7. Martynenko V. P. (1999), “Preventing bankruptcy catering” Thesis. Thesis. candidate. Econ. Sciences specials. 08.07.05; Kharkiv State. Academy of Food Technology and Management, Kharkiv, Ukraine.
8. Korol V.A. (*Finansy pidprijemstv* [Finance Companies], Access: www.pulib.if.ua).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On Restoring Debtor's Solvency or Declaring it Bankrupt”, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/term/2343-12> (Accessed 6 June 2015).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), “Criminal Code of Ukraine”, available at: www.rada.gov.ua (Accessed 12 August 2015).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), “Commercial code of Ukraine”, available at: www.rada.gov.ua (Accessed 20 September 2015).
12. Ministry of Economy of Ukraine (2006), “Methodical recommendations for the detection of signs insolvency of enterprises”, available at: www.uazakon.com (Accessed 19 January 2006).
13. The Russian State Duma (2015), “Criminal Code of Russia”, available at: www.uk-rf.com (Accessed 13 July 2015).
14. Tarkanij Yu.M. (2007), “Fictitious bankruptcy and bankruptcy: the problem of domestic legislation and international experience (criminal aspects)”, *Pravo*, vol. 5, pp. 42-49